

Др Илија
В. ПОПОВИЋ

географ
Чачак

Др Светислав
Љ. МАРКОВИЋ

професор
Висока техничка школа, Чачак

УДК: 314.116/.117(497.11)"1918/2011"
911.37(497.11)

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ У ОПШТИНИ ЛУЧАНИ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

АПСТРАКТ: Драгачево је специфичан географски простор који чини сјону између Сјарої Влаха и Западној Поморавља. У прошлости је било, а и сада је, подручје преко кога се становништво пресељавало у остале делове Србије. Наиме, у овим крајевима је углавном досељеничко становништво из предела Црне Горе, Херцеговине и Сјаре Рашке. Пољопривреда је била главно занимање људи, а посебно сточарство и ратарство. Појава заната, као и бављење трговином, датира из XIX века. Значајан истрајан развој привреде овог краја дало је земљорадничко задругарство из кога су касније изникле веома значајне пољопривредне организације, као што су „Вођар-Драгачево“ у Кошражи и „Вођар-продукт“ у Гучи. Оне су са осталим задругама помагале сељацима да организују савременију пољопривредну производњу. Овде се посебно истиче Центар за кромпир у Гучи који ради на селекционисању нових сорти кромпира. Године развоја секундарних делатности, посебно индустрије, везују се за изградњу Фабрике хемијских производа „Милан Блајковић“ у Лучанима почетком шесте деценије прошлог века. Поред ове фабрике значајни индустријски капацитети су били Индустријски комбинат „Гуча“ и Конфекција „Слоја“ у Гучи која је престала са радом. Територија општине Лучани представља географски простор у коме се може организовати производња здраве хране и развијати више облика туризма (пored манифестационог и сеоског). Насловак рада биће објављен у XLIV броју ЗРНС.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Општина Лучани, процеси у мрежи насеља, становништво, дејоулација

УВОД

Територија општине Лучани захвата највећу површину географског простора Драгачева – 454 km². Густина насељености је 46 становника по квадратном километру.

Положај лучанске општине одређен је координатама 43°45' (најсевернија тачка у Овчарско-кабларској клисури) и

43°37' (најјужнија тачка код Дубоког превоја) северне географске ширине и 20°7' (најзападнија тачка код Гугаљског моста на Западној Морави) и 20°24' (најисточнија тачка према селу Станча у општини Краљево) источне географске дужине (по Гриничу).¹

¹ Илија В. Поповић, Општина Лучани – географска проучавања (Гуча: Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани „Драгачево“, 2006), 12-23.

Карта 1 – Драгачево – оштинина Лучани

На географски положај општине утичу друмска и железничка саобраћајница које долином Западне Мораве на северу тангирају територију ове општине, односно омогућавају излазак на магистрални пут који повезује овај део Србије са Црногорским приморјем. Железничка пруга са станицом „Драгачево“ у Јелендолу представља излаз на прометне железничке саобраћајнице Београд-Бар и Београд-Ниш. Преко територије води друмска саобраћајница која повезује Западно Поморавље са Моравичким Старим Влахом од Чачка према Гучи-Ивањици-Сјеници.²

Лучанска општина по површини спада у општине средње величине у Србији, али се то не може рећи и за број становника, јер је по попису из 2011. године било 20.897 становника у 7.302 домаћинства у 34 сеоска и два урбана насеља - Гучи и Лучанима.

² Илија Поповић, Светислав Љ. Марковић, „Савремене географске промене у селима лучанске оштинине“, Први конгрес српских географа, Књига ајсџакаша, Сокобања (19-22. октобар 2006), 109-110.

Територија општине Лучани граничи се са севера и истока чачанском, истока краљевачком, југа ивањичком, запада ариљском и севера и запада пожешском општином.

Природне одлике

На простору Драгачева се, на основу морфотектонике, издвајају три целине: прва – Драгачевска потолина која захвата средишњи део, друга – Драгачевске планине које се пружају у два венца и трећа – Овчарско-кабларска клисура.

Драгачевска потолина, по Милошу Зеремском, има изразито динарски правац пружања СЗ-ЈИ и дуга је 30 км, а широка просечно 6 км. Захвата простор између првог и трећег низа планинских морфоструктура које на ЈЗ ободу представља Крстац, а на СИ Овчар и Јелица. Ове планине су састављене од палеозојских шкрињаца и мезозојских формација (тријас, јура, креда). Исте формације изграђују и основу потолине која је састављена од олигомиоценских, односно миоценских језерских седимената.³

Драгачевске планине представљају најистуренији део Динарског планинског предела, односно Старовлашко-рашке висије, према северу и пружају се у два венца између којих је Драгачевска потолина. Представљају праволинијске боре, састављене од разних стена, које се без изузетка динарски пружају.

На ЈЗ ободу су планине Голубац (Станојев врх 733 мнв), Крстац са врхом Црна стена (631 мнв) и Лис (699 мнв). Представљају велике наборе на којима се

³ Милош Зеремски, Трајови неотектонских процеса у рељефу Западне Србије (Београд: САНУ, ГИ „Јован Цвијић“, књига 33, 1983), 36-41.

виде многобројне мале боре, док се између набора налазе или синклинале или уздужни раседи.

Најправилнији међу њима је венац Голупца, чији врхови представљају кратке косе, ретко главице, које су једна до друге поређане у динарском правцу, а растављене пресединама. Доњи кат чини пешчар, преко њега долази ружичасти пешчар, мало глиновит, а за њега је везан спорадични и благ карст. Истог је састава и Крстац, чија је источна страна била разломљена преко горње креде, док је западна граница млађи расед. И овде је ерозија изражена.

Ерозијом је много више искидана трећа бора Драгачева, почев од Велеса (526 мнв), преко Љетине (482 мнв) до Главице (474 мнв). У СЗ делу Драгачевска потолина је предвојена другим низом планинских морфоструктура (греда Брајевац 791 м.н.в. – Тамљица 606 м.н.в.) у две мање секундарне потолине: Ртари и Негришори.

Планина Јелица је по пространству највећа у Драгачеву. Лежи у источном делу територије Драгачева и представља природну границу према Чачанској котлини, а пружа се динарски у правцу северозапад-југоисток у дужини од 30 км. То је издужено планинско било које је долинама бројних водених токова који полазе од Драгачева ка Чачанској котлини, рашчлањено на велики број планинских коса.

Било Јелице је састављено од серпентина и пешчара прожетог железним састојцима. У њему су уметнути слојеви кречњака који на драгачевској страни чине два одсека.⁴

Б. М. Тирић⁵ је запазио да по сложености тектонске грађе Јелица не заостаје за тереном Овчарско-кабларске клисуре и Вардарске зоне. У њој се, на дужини од преко 30 км, јавља обиље тектонских облика тангенцијалног и радијалног карактера. Исти аутор сматра да је Јелица тектонски одвојена од Овчара великом паковраћком раселином која се простира правцем југозапад-североисток.

Овчар (985 м.н.в.) је изграђен од моћних наслага тријаских кречњака. Његову основу према Овчарско-кабларској клисури чине црвенкасти, црнкасти и зеленкасти шкриљци са појавом жица зеленкасте еруптивне стене. Преко њих долазе дебели слојеви модрикастог кречњака, а затим беличастог доломитског од чијих су ситних парчади састављени плазеви и плазине.⁶

Овчарско-кабларска клисура је изразит пример домне епигеније. Представља јединствену морфолошку целину усечену између планинских масива Овчара и Каблара у тријаским кречњацима. Дугачка је око 20 км и одликује се стрмим странама и укљештеним меандрима. Дно корита Западне Мораве лежи на 270 м надморске висине. То значи да се највиши врх Каблара (885 мнв) налази на 615 м над реком, а највиши врх Овчара (985 мнв) на 715 м. Ово је највећа дубина клисуре.

⁴ Јован Цвијић, *Геоморфологија* (Београд: САНУ, Књижевне новине, Завод за уџбенике и наставна средства, 1991), 378-388.

⁵ Бранислав М. Тирић, „Тектоника планине Јелице, положај њен у унутрашњим Динаридима и значај тог положаја“, *Зборник Геолошко-рударској факултету*, Београд (1953/54), 67-74.

⁶ Јован Цвијић, *Геоморфологија*, 199.

Климатске карактеристике

Територија Драгачева смештена је између планинских висова Јелице, Чермерна, Овчара и Голупца преко којих циркулишу ваздушни фронтови ширег подручја.

На основу оскудних метеоролошких података за Драгачево, можемо дати само неке основне климатске карактеристике.

Максималне средње месечне температуре јављају се у јулу и августу и износе 19,30С, док се минималне температуре ваздуха јављају у јануару и фебруару и могу достићи негативне вредности.

Облачност се креће од 6,9 у децембру и 6,5 у јануару до 4,4 у августу и 4,8 у јуну.

Количина падавина се повећава са надморском висином и креће се од 752 мм у Гучи и 798 мм у Горачићима до 924 мм у Каони.

На основу ових података може се закључити да на већим надморским висинама нема великих летњих врућина, па је клима веома погодна. Овакав термички режим, уз релативно малу количину падавина, одсуство јаких ветрова, малу облачност, изванредну чистоћу ваздуха и знатну инсолацију чини климат Драгачева веома погодним за развој стационарног туризма. Једна од карактеристика овог брдовито-планинског подручја је њена стимулативно-подражавајућа компонента у односу на људски организам и све је израженија са порастом висине која се креће и до 1.000 м. Климат овог подручја погодује активном одмору и рекреацији здравих особа, а посебно деце. Климат висинског појаса од 500 до 900 метара има не само стимулативан, већ и терапеутски значај, а то су условиле вели-

ке свежине, чистоћа ваздуха и бујност зеленог покривача. Зато се са правом може рећи да је ово подручје права „ваздушна бања“, ако се занемари околина Лучана са појавом магле у јутарњим часовима у пролеће и јесен.⁷

Становништво и насеља

Становништво Драгачева је већином досељеничког порекла. Према резултатима досадашњих истраживања, време досељавања може се поделити у више периода, али се сви слажу у једном, а то је да је досељавање до пред почетак Првог српског устанка било спорадично, да би у периоду Првог и Другог српског устанка и после Другог српског устанка до средине XIX века било знатно интензивније. Досељавања су вршена, углавном, западном струјом из предела Старог Влаха, околине Сјенице, околине Нове Вароши и Лима, Црне Горе, Херцеговине и других крајева, као што је део источне Босне (Фоча, Осат). Пuteви досељавања водили су преко метанастазичких вратница (прелаза) на Јавору, Кокином Броду, Ступској чесми и Мокрој Гори.

Становништво општине Лучани истраживачи су проучавали углавном са аспекта порекла, времена и места из којих су се досељавали у ове крајеве.⁸

⁷ Илија Поповић, Светислав Љ. Марковић, „Савремене географске промене у селима лучанске околине“, Први конгрес српских географа, Зборник радова, књига 2, Београд (2007), 629-636.

⁸ Коста Јовановић, *Горње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 11, Насеља српских земаља, САНУ, 1908); Јован Ердџановић, *Доње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 4, Насеља српских земаља, САНУ, 1902); Радован М. Маринковић, „Становништво Горачића“ (1978), „Становништво Губеревца и Живице“ (1984), „Становништво Котраже, Белог Камена и Пшаника“ (1988); сви радови су објављени у *Зборнику радова Народној музеја у Чачку*; Јовиша М. Славковић, *Станов-*

На основу података до којих су истраживачи дошли може се закључити да је становништво већином досељеничког порекла, ако се у обзир узме време досељавања, може се рећи да је становништво лучанске општине релативно младо.

Трагови материјалне културе (праисторијска насеља и велики број праисторијских хумки) указују на то да је овај крај и тада био насељен. Драгачевска гробља су, такође, драгоцен документарни материјал, јер чувају записе о досељавању сеоског становништва од пре Првог до Другог светског рата.⁹

По Јовану Ердешановићу, „у целом Доњем Драгачеву има 110 породица које су биле у њему још у XVIII веку. Од тих породица 40 је старих са непознатим пореклом а 70 поуздано досељених. Целокупан број садашњих породица у Доњем Драгачеву износи 273. Кад одбијемо од тога броја 40 старих породица, остаје 233 породице за које поуздано знамо да су се доселиле.“¹⁰

Важно је напоменути да Јован Ердешановић, за разлику од Косте Јовановића, издваја и четврти период насељавања (од средине XIX века), па до „данас има 55 досељених породица“, што се поклапа са периодом његових истраживања.

Главне области из којих су се људи доселили у Доње Драгачево су: Стари Влаха, Ужички округ, Стара Србија, Херцеговина и Црна Гора. Из ових крајева су се доселиле укупно 203 породице. Од овог

броја досељеника (233) из Старог Влаха је 124, а ужичког краја 30 породица.¹¹

По Кости Јовановићу, „од 190 различитих породица у овој области, за 150 зна се да су досељене. Међу овим има доста које су се доселиле пре 200 година, а за три најразгранатије породице веле да су досељене прије 300 и више година. Остале породице овде су од када се памти, а за неке веле, да су у овим селима још <од Косова>“.¹²

Досељеници су били из Старог Влаха (38 породица), Сјенице и околине (38), Нове Вароши (2), Чачанског и Ужичког округа (30), Старе Србије (19), Херцеговине (6) и Црне Горе (9).¹³

Међутим, многих родова који се помињу у XVIII и XIX веку на овим просторима више нема; или су изумрли, или су одсељени, или променили презимена. Законском одредбом из 1861. године установљено је породично презиме које је укњижено и постало трајно. Зато се многа данашња презимена не поклапају са оним из ранијих пописа.

Бројно кретање становништва и домаћинства

Природно кретање и биолошка репродукција (обнављање) становништва имају велики значај за друштвени, економски и просторно-демографски развој, као и за егзистенцијалне интересе сваке земље и сваког народа.

⁸ *Илија В. Поповић, Ојшћина Лучани – іеоірафска іроучавања, 17-67.*

⁹ Илија В. Поповић, *Ојшћина Лучани – іеоірафска іроучавања, 17-67.*

¹⁰ Јован Ердешановић, *Доње Драгачево, 121-124.*

¹¹ Илија В. Поповић, *Ојшћина Лучани – іеоірафска іроучавања, 201-206.*

¹² Коста Јовановић, *Горње Драгачево, 19-28.*

¹³ Дали смо податке о броју породица, али су оне имале велики број кућа, што указује на бројност појединих фамилија које су живеле крајем XIX и почетком XX века.

Проблем обнављања становништва, како у Србији, тако и на овим просторима, резултирао је све нижом стопом natalитета, а већом стопом mortalитета.

Процес преласка из села у градове и вештачко стварање индустријског радништва обављао се на брзину, па је село за сразмерно кратко време расељено. Тиме је озбиљно подривана репродуктивна моћ села и уништен наш главни демографски извор.

Савремена миграциона кретања становништва лучанске општине могу се пратити на основу послератних пописа становништва. По попису из 1961. године најбројнији су имигранти досељени у периоду од 1953. до 1960. године (3.314 или 36,83%), затим пре и 1940. године (3.236 или 35,96%), а најмањи број бележи период од 1941. до 1945. године (529 или 5,87%).¹⁴

У лучанској општини је 1961. године на аутохтоно становништво долазило 71,92%, а 1971. године 68,52%. Досељено становништво је претежно из сеоских насеља – 87,16% (1961), а 87,60% (1971). У оба урбана центра (Гуча и Лучани) аутохтоног становништва било је 34,89% (1961), односно 38,23% (1971). У њих је, углавном, досељено становништво из сеоских насеља. Према томе, док у општини и њеним сеоским насељима апсолутно преовлађује аутохтоно становништво, дотле у урбаним центрима Лучани и Гуча преовлађује досељеничко становништво.¹⁵

Кретање укупног броја становника општине Лучани може се сагледати из табеле 1.

На основу података из табеле 1, број становника се повећава од 1921. до 1931. године, што је резултат биолошке репродукције после завршетка отаџбинских ратова од 1912. до 1918. године. Ни Други светски рат није зауставио пораст броја становника, па је према попису из 1948. популација увећана за 3.710 становника у односу на 1931. годину. Максималан број становника у општини Лучани (34.412) бележи попис из 1953. године, после кога започиње смањење броја укупног становништва, да би попис из 2011. (20.897) исказао 4.329 становника мање него било далеке 1921. године.

Природно кретање становништва

Природно или биолошко кретање становништва представља разлику између natalитета (живорођених) и mortalитета (умрлих у току једне или у току више година), изражава се у промилима (‰) и представља једно од најважнијих питања демографије.

У табели 2 дате су егзактне и релативне вредности natalитета, mortalитета и природног прираштаја становништва општине Лучани за период од 1961. до 2010. године.

Natalитет становништва општине Лучани кретао се између 17,1‰ (1961) и 5,9‰ (2009). Подаци из табеле недвосмислено показују тенденцију опадања natalитета. У готово свим сеоским насељима natalитет је опао као последица иселавања млађег сеоског становништва, тако да данас већину чине такозвана старачка и самачка домаћинства, па је разумљиво да је natalитет низак. Наиме, и

¹⁴ Илија В. Поповић: *Општина Лучани – географска проучавања*, 2006.

¹⁵ Илија Поповић, Светислав Љ. Марковић, „Савремене географске промене у селима лучанске општине“, 629-636.

Година	Општина	Ланчани индекс	Градско становништво	Ланчани индекс
1921.	25.226	100	258	100
1931.	28.628	113,5	286	110,8
1948.	32.333	112,9	601	210,4
1953.	34.412	106,4	754	125,5
1961.	33.336	96,9	932	123,6
1971.	31.646	94,9	1.378	147,9
1981.	29.708	93,9	5.373	416,4
1991.	27.167	91,4	6.156	114,6
2002.	24.614	90,6	6.262	101,7
2011.	20.897	84,9	5.142	82,1

Табела 1 – Становништво општине Лучани¹

¹ Извор: Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

у селу и у граду опао је наталитет и код богатих и код сиромашних.

Морталитет становништва општине Лучани у посматраном периоду креће се од 7,6‰ (1961) до 15,5‰ (2010). У овом периоду се, уз незнатна колебања, повећава број умрлих, да би максимум (18,0‰) био достигнут у 2007. години. Међутим, и поред подизања здравствене заштите и животног стандарда становништва на виши ниво, као и смањене смртности одојчади, промене у општој стопи смртности показују благу тенденцију повећања, што се може приписати увелико испоњеном процесу старења становништва, поготову у већини сеоских насеља.

Природни прираштај у посматраном периоду има сталне негативне вредности још од 1980. (- 0,2‰), да би минимум достигао 2009. године (- 12,0‰). Максимални природни прираштај забележен је на почетку посматраног периода (1961) и износио је 9,5‰ (315 становника). Ниска стопа наталитета и релативно висока морталитета становништва општине Лу-

чани у посматраном периоду одразила се и на негативан природни прираштај.

Већ деценијама рађање није довољно за барем просто обнављање генерација. Константно опадање наталитета довело је до депопулације (више људи умире него што се рађа).

Бројно кретање становништва по насељима

Кретање броја становника по годинама пописа у периоду 1921-2011. године на територији општине Лучани најлакше је приказати табеларно (табела 3). Поред тога, дате су и промене у броју становника за насеља лучанске општине, као и индекс промене броја становника према пописима из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године (табеле 4 и 5).

Анализирајући податке дате у табелама 3, 4 и 5, можемо извести следеће закључке:

Година	Наталитет	‰	Морталитет	‰	Природни прираштај	‰
1961.	569	17,1	254	7,6	315	9,5
1962.	521	15,7	294	8,9	227	6,8
1963.	511	15,5	261	7,9	250	7,6
1964.	491	15,0	266	8,1	225	6,9
1965.	446	13,7	268	8,2	178	5,5
1966.	476	14,7	255	7,8	221	6,9
1967.	454	14,0	257	8,0	197	6,0
1968.	418	13,0	287	8,9	131	4,1
1969.	435	13,6	276	8,6	159	5,0
1970.	412	12,9	314	9,9	98	3,0
1971.	415	13,1	290	9,2	125	3,9
1972.	427	13,6	357	11,4	70	2,2
1973.	430	13,8	294	9,4	136	4,4
1974.	435	14,0	292	9,4	143	4,6
1975.	391	12,7	293	9,5	98	3,2
1976.	373	12,2	295	9,6	78	2,6
1977.	358	11,7	269	8,8	89	2,9
1978.	327	10,8	274	9,0	53	1,8
1979.	346	11,5	275	9,1	71	2,4
1980.	300	10,0	304	10,2	- 4	- 0,2
1981.	280	9,4	324	10,9	- 44	- 1,5
1982.	304	10,3	369	12,5	- 65	- 2,2
1983.	311	10,7	359	12,3	- 48	- 1,6
1984.	304	10,5	368	12,7	- 64	- 2,2
1985.	325	11,3	362	12,6	- 37	- 1,3
1986.	302	10,6	333	11,7	- 31	- 1,1
1987.	301	10,7	354	12,6	- 53	- 1,9
1988.	293	10,5	341	12,2	- 48	- 1,7
1989.	264	9,5	409	14,8	- 145	- 5,3
1990.	288	10,5	354	12,9	- 66	- 2,4
1991.	303	11,2	345	12,7	- 42	- 1,5
1992.	228	8,5	360	13,3	- 132	- 4,8
1993.	262	9,8	389	14,5	- 127	- 4,7
1994.	219	8,2	362	13,6	- 143	- 5,4
1995.	246	9,3	384	14,6	- 138	- 5,3
1996.	264	10,1	389	14,8	- 125	- 4,7
1997.	214	8,2	384	14,8	- 170	- 6,6
1998.	207	8,0	360	13,9	- 153	- 5,9
1999.	196	7,7	359	14,0	- 163	- 6,3
2000.	172	6,8	329	12,9	- 157	- 6,1
2001.	219	8,7	325	12,9	- 106	- 4,2
2002.	221	9,0	367	14,9	- 146	- 5,9
2003.	204	8,4	386	15,9	- 182	- 7,5
2004.	195	8,1	421	17,6	- 226	- 9,5
2005.	158	6,7	413	17,5	- 255	- 10,8
2006.	152	6,6	369	15,9	- 217	- 9,3
2007.	147	6,4	411	18,0	- 264	- 11,6
2008.	136	6,1	394	17,6	- 258	- 11,5
2009.	129	5,9	393	17,9	- 264	- 12,0
2010.	134	6,2	336	15,5	- 202	- 9,3

Табела 2 – Природно кретање становништва оштинне Лучани
у периоду од 1961. до 2010. године¹

¹ Природно кретање становништва у Републици Србији 1961-2010, Републички завод за статистику.

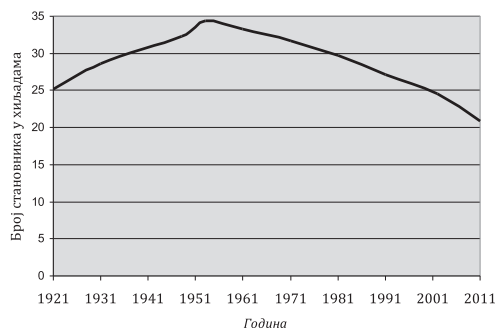

– попис из 1931. указује на увећање броја становника општине Лучани за 3.402 у односу на 1921. годину (индекс 113,5). Поредећи пописе из 1921. и 1931. године уочава се да чак 26 насеља показује раст становништва (више од 110,1 индексних поена). Највећи пораст имају Горња и Доња Криварица (по 175,6). Стагнацију броја становника (100,1-110,0 индексних поена) бележе три, док је шест насеља исказало смањење броја становника (мање од 100 индексних поена). Највеће опадање популације у овом периоду бележи Котража (73,3);

– број становника лучанске општине у периоду 1931-1948. година повећан је за 3.705 (индекс 112,9). У истом периоду уочава се да су чак 23 насеља са растом становништва, а највећи је исказала Гуча-варошица (210,1). Стагнацију броја становника имају четири, а осам насеља је исказало смањење броја становника (највише Лучани-село – 42,2);

– попис из 1953. указује на увећање броја становника општине Лучани за 2.079 у односу на 1948. годину (индекс 106,4). Упоредјујући пописе из 1948. и 1953. године уочава се да је само пет насеља са растом становништва: Гуча-варошица, Доњи Дубац, Ђераћ, Лучани-варош и Лучани-село. Највећи пораст имају Лучани-варош (276,0). Стагнацију броја становника бележи 19 насеља, док је 12 исказало смањење броја становника. Највеће опадање популације у овом периоду бележе Ртари (94,8);

– број становника лучанске општине у периоду 1953-1961. година смањен је за 1.076 (индекс 96,9). У истом периоду уочава се да су само четири насеља са растом становништва, а највећи је исказала Гуча-варошица (123,6). Стагнацију броја становника има девет насеља, а чак 23 на-

Крећање броја становника општине Лучани у периоду од 1921. до 2011. године

сеља бележе смањење броја становника (највише Марковица – 79,3);

– на основу пописа из 1971. уочава се смањење броја становника општине Лучани за 1.690 у односу на 1961. годину (индекс 94,9). Поредећи пописе из 1961. и 1971. године уочава се да су само четири насеља са растом становништва: Гуча-варош, Ђераћ, Лучани-варош и Пухово (највише Лучани-варош – 176,3). Стагнацију броја становника бележи једно насеље (Крстац – 102,8), док је 31 исказало смањење броја становника (највише Лучани-село – 40,3);

– према попису из 1981. евидентирано је даље смањење популације у општини Лучани за 1.938 становника у односу на 1971. годину (индекс 93,9). У том периоду (1971-1981) су само три насеља са растом становништва: Гуча-варош, Лучани-варош и Лучани-село (највише Гуча-варош – 134,4), док стагнацију бележе само Гуча-село и Пухово. Чак је 31 насеље исказало смањење броја становника, а најдрастичнији пример је Дљин (75,3);

– попис из 1991. указује на смањење броја становника лучанске општине за 2.541 у односу на 1981. годину (индекс 91,4). На основу поређења пописа из ове две године уочава се да су само три насеља са растом становништва: Дљин,

Редни број	Насеље	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
1.	Бели Камен	842	618	676	720	745	658	579	543	508	466
2.	Вича	1.332	1.717	2.101	2.172	2.100	1.901	1.685	1.389	1.225	971
3.	Властелице	333	412	581	601	613	566	485	403	361	279
4.	Вучковица	851	625	743	811	769	731	587	488	443	326
5.	Горачићи	2.153	2.267	2.679	2.598	2.308	2.061	1.784	1.439	1.276	1.082
6.	Горња Краварица	863	1.515	1.041	991	864	832	648	515	419	371
7.	Горњи Дубац	861	732	666	704	723	675	568	421	306	206
8.	Граб	808	1.131	1.070	1.028	886	735	608	437	315	242
9.	Губеревци	1.298	1.368	1.619	1.670	1.597	1.437	1.234	979	804	610
10.	Гуча (варошица)	258	286	601	754	932	1.378	1.852	2.026	2.022	1.755
11.	Гуча (село)	1.456	1.616	2.032	2.060	1.900	1.800	1.907	1.951	2.010	1.955
12.	Дљин	1.000	1.230	1.400	1.449	1.421	1.399	1.053	1.161	1.060	935
13.	Доња Краварица	783	1.375	892	901	815	733	624	546	459	358
14.	Доњи Дубац	764	649	843	932	972	906	807	601	526	411
15.	Дучаловићи	860	984	1.129	1.097	1.035	829	717	548	440	360
16.	Ђераћ	112	135	118	174	201	248	208	91	76	48
17.	Живица	246	257	510	534	534	486	439	333	300	262
18.	Зеоке	802	978	1.080	1.033	910	695	547	399	261	222
19.	Каона	625	772	882	881	890	797	650	519	453	384
20.	Котража	968	710	1.053	1.130	1.174	1.113	1.048	904	889	806
21.	Кривача	137	177	249	256	270	241	229	219	171	157
22.	Крстац	434	534	624	652	649	667	644	605	576	522
23.	Лис	325	396	599	620	545	475	376	303	257	211
24.	Лисице	475	584	655	701	676	574	545	458	383	308
25.	Лучани (варош)	/	/	455	1.256	1.505	2.653	3.310	4.130	4.309	3.387
26.	Лучани (село)	640	787	332	915	1.097	442	552	649	328	501
27.	Марковица	250	286	373	376	298	284	256	225	193	157
28.	Милаговићи	705	871	1.193	1.257	1.275	1.189	1.082	879	760	625
29.	Негришори	760	869	998	985	855	749	696	628	549	499
30.	Пухово	491	599	633	649	654	728	796	729	676	618
31.	Пшаник	635	466	501	494	433	380	340	231	219	179
32.	Рогача	375	522	775	767	731	646	532	436	334	277
33.	Ртари	615	704	751	712	627	511	437	343	282	204
34.	Рти	934	1.037	998	997	955	869	749	615	553	490
35.	Тијање	397	484	574	567	515	452	362	309	237	183
36.	Турица	838	935	907	968	862	806	772	715	634	530
Укупно:		25.226	28.628	32.333	34.412	33.336	31.646	29.708	27.167	24.614	20.897

Табела 3 – Становништво оштинске Лучани по насељима 1921-2011.¹¹ Извор: Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

Лучани-варош и Лучани-село (највише Лучани-варош – 124,8). Два насеља бележе стагнацију, док су осталих 31 исказали смањење броја становника (највише Ђераћ – 43,8);

– према попису из 2002. евидентирано је даље смањење популације у општини Лучани за 2.553 становника у односу на 1991. годину (индекс 90,6). У том периоду ниједно насеље нема раст ста-

новништва, док стагнацију бележе само два насеља. Чак 34 насеља су исказала смањење броја становника, а највише Лучани-село (50,5);

– последњи попис (2011) указује на смањење укупног становништва лучанске општине (3.717 становника, индекс 84,9). На овакво стање утицао је негативан природни прираштај, повећано одсељавање и смањено усељавање због проблема у

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ У ОПШТИНИ ЛУЧАНИ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Редни број	Насеље	1931/ 1921.	1948/ 1931.	1953/ 1948.	1961/ 1953.	1971/ 1961.	1981/ 1971.	1991/ 1981.	2002/ 1991.	2011/ 2002.
1.	Бели Камен	73,4	109,4	106,5	103,5	88,2	88,0	93,8	93,6	91,7
2.	Вича	128,9	122,4	103,4	96,7	90,5	88,6	82,4	88,2	79,3
3.	Властелице	123,7	141,0	103,4	102,0	92,3	85,7	83,1	89,6	77,3
4.	Вучковица	73,4	118,9	109,2	94,8	95,1	80,3	83,1	90,8	73,6
5.	Горачићи	105,3	118,2	97,0	88,8	89,3	86,6	80,7	88,7	84,8
6.	Горња Краварица	175,6	88,7	95,2	87,2	96,3	77,9	79,5	81,4	88,5
7.	Горњи Дубац	85,0	91,0	105,7	102,7	93,4	84,1	74,1	72,7	67,3
8.	Граб	140,0	94,6	96,1	86,2	83,0	82,7	71,9	72,1	76,8
9.	Губеревци	105,4	118,3	103,1	95,6	90,0	85,9	79,3	82,1	75,9
10.	Гуча (варошица)	110,9	210,1	125,5	123,6	147,9	134,4	109,4	99,8	86,8
11.	Гуча (село)	111,0	125,7	101,4	92,2	94,7	105,9	102,3	103,0	97,3
12.	Дљин	123,0	113,8	103,5	98,1	98,5	75,3	110,3	91,3	88,2
13.	Доња Краварица	175,6	64,9	101,0	90,5	89,9	85,1	87,5	84,1	78,0
14.	Доњи Дубац	84,9	129,9	110,6	104,3	93,2	89,1	74,5	87,5	78,1
15.	Дучаловићи	114,4	114,7	97,2	94,3	80,1	86,5	76,4	80,3	81,8
16.	Ђераћ	120,5	87,4	147,5	115,5	123,4	83,9	43,8	83,5	63,2
17.	Живица	104,5	198,4	104,7	100,0	91,0	90,3	75,9	90,1	87,3
18.	Зеоке	121,9	110,4	95,6	88,1	76,4	78,7	72,9	65,4	85,1
19.	Каона	123,5	114,2	99,9	101,0	89,6	81,6	79,8	87,3	84,8
20.	Котража	73,3	143,3	107,3	103,9	94,8	94,2	86,3	98,3	90,7
21.	Кривача	129,2	140,7	102,8	105,5	89,3	95,0	95,6	78,1	91,8
22.	Крстац	123,0	116,9	104,5	99,5	102,8	96,6	93,9	95,2	90,6
23.	Лис	121,8	151,3	103,5	87,9	87,2	79,2	80,6	84,8	82,1
24.	Лисице	122,9	112,2	107,0	96,4	84,9	94,9	84,0	83,6	80,4
25.	Лучани (варош)	/	/	276,0	119,8	176,3	124,8	124,8	104,3	78,6
26.	Лучани (село)	123,0	42,2	275,6	119,9	40,3	124,9	117,6	50,5	152,7
27.	Марковица	114,4	130,4	100,8	79,3	95,3	90,1	87,9	85,8	81,3
28.	Милатовићи	123,5	137,0	105,4	101,4	93,2	91,0	81,2	86,5	82,2
29.	Негришори	114,3	114,8	98,7	86,8	87,6	92,9	90,2	87,4	91,0
30.	Пухово	122,0	105,7	102,5	100,8	111,3	109,3	91,6	92,7	91,4
31.	Пшаник	73,4	107,5	98,6	87,7	87,8	89,5	67,9	94,8	81,7
32.	Рогача	139,2	148,5	99,0	95,3	88,4	82,4	82,0	76,6	89,2
33.	Ргари	114,5	106,7	94,8	88,1	81,5	85,5	78,5	82,2	72,3
34.	Рги	111,0	96,2	99,9	95,8	91,0	86,2	82,1	89,9	88,6
35.	Тијање	121,9	118,9	98,8	90,8	87,7	80,0	85,4	76,7	77,2
36.	Турица	111,6	97,0	106,7	89,0	93,5	95,8	92,6	88,7	83,6
У к у п н о:		113,5	112,9	106,4	96,9	94,9	93,9	91,4	90,6	84,9

Табела 4 – Индекс промене броја становника
окошћине Лучани по насељима 1921–2011.¹

¹ Извор: Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

привреди општине, као и немогућности запошљавања. Од 2002. до 2011. године раст становништва има само једно насеље општине (Лучани-село – 152,7), док индекс стагнације није имало ниједно насеље. Опадање броја становника бележи чак 35 насеља, најдрастичнији пример је Ђераћ са индексом 63,2;

– за последњих девет деценија (1921-2011. године) број становника у

лучанској општини смањен је за 4.329 (индекс 82,8). Истовремено, снажна депопулација је захватила сеоска насеља. Када се упореде пописи из 1921. и 2011. године лако је запазити да је шест насеља лучанске општине исказало раст становништва: Гуча-варош (индекс 680,2), Гуча-село (134,3), Кривача (114,6), Крстац (120,3), Лучани-варош и Пухово (125,9). Највећи пораст су имали Лучани-варош (3.387 становника). Стагнацију броја

Редни број	Насеље	1931/1921.	1948/1931.	1953/1948.	1961/1953.	1971/1961.	1981/1971.	1991/1981.	2002/1991.	2011/2002.	2011/1921.
1.	Бели Камен	- 224	+ 58	+ 44	+ 25	- 87	- 79	- 36	- 35	- 42	- 376
2.	Вича	+ 385	+ 384	+ 71	- 72	- 199	-216	- 296	- 164	- 254	- 361
3.	Властелице	+ 79	+ 169	+ 20	+ 12	- 47	- 81	- 82	- 42	- 82	- 54
4.	Вучковица	- 226	+ 118	+ 68	- 42	- 38	- 144	- 99	- 45	- 117	- 525
5.	Горачићи	+ 114	+ 412	- 81	- 290	- 247	- 277	- 345	- 163	- 194	- 1.071
6.	Горња Крварица	+ 652	- 474	- 50	- 127	- 32	- 184	- 133	- 96	- 48	- 492
7.	Горњи Дубац	- 129	- 66	+ 38	+ 19	- 48	- 107	- 147	- 115	- 100	- 655
8.	Граб	+ 323	- 61	- 42	- 142	- 151	- 127	- 171	- 122	- 73	- 566
9.	Губеревци	+ 70	+ 251	+ 51	- 73	- 160	- 203	- 255	- 175	- 194	- 688
10.	Гуча (варошица)	+ 28	+ 315	+ 153	+ 178	+ 446	+ 474	+ 174	- 4	- 267	+1.497
11.	Гуча (село)	+ 160	+ 416	+ 28	- 160	- 100	+ 107	+ 44	+ 59	- 55	+ 499
12.	Дљин	+ 230	+ 170	+ 49	- 28	- 22	- 346	+ 108	- 101	- 125	- 65
13.	Доња Крварица	+ 592	- 483	+ 9	- 86	- 82	- 109	- 78	- 87	- 101	- 425
14.	Доњи Дубац	- 115	+ 194	+ 89	+ 40	- 66	- 99	- 206	- 75	- 115	- 353
15.	Дучаловићи	+ 124	+ 145	- 32	- 62	- 206	- 112	- 169	- 108	- 80	- 500
16.	Ђераћ	+ 23	- 17	+ 56	+ 27	+ 47	- 40	- 117	- 15	- 28	- 64
17.	Живица	+ 11	+ 253	+24	0	- 48	- 47	- 106	- 33	- 38	+ 16
18.	Зеоке	+ 176	+ 102	- 47	- 123	- 215	- 148	- 148	- 138	- 39	- 580
19.	Каона	+ 147	+ 110	- 1	+ 9	- 93	- 147	- 131	- 66	- 69	- 241
20.	Котража	- 258	+ 343	+ 77	+ 44	- 61	- 65	- 144	- 15	- 83	- 162
21.	Кривача	+ 40	+ 72	+ 7	+ 14	- 29	- 12	- 10	- 48	- 14	+ 20
22.	Крстац	+ 100	+ 90	+ 28	- 3	+ 18	- 23	- 39	- 29	- 54	+ 88
23.	Лис	+ 71	+ 203	+ 21	- 75	- 70	- 99	- 73	- 46	- 46	- 114
24.	Лисице	+ 109	+ 71	+ 46	- 25	- 102	- 29	- 87	- 75	- 75	- 167
25.	Лучани (варош)	/	+ 455	+ 801	+ 249	+1.148	+ 657	+ 820	+ 179	- 922	+3.387
26.	Лучани (село)	+ 147	- 455	+ 583	+ 182	- 655	+ 110	+ 97	- 321	+ 173	- 139
27.	Марковица	+ 36	+ 87	+ 3	- 78	- 14	- 28	- 31	- 32	- 36	- 93
28.	Милаговићи	+ 166	+ 322	+ 64	+ 18	- 86	- 107	- 203	- 119	- 135	- 80
29.	Негришори	+ 109	+ 129	- 13	- 130	- 106	- 53	- 68	- 79	- 50	- 261
30.	Пухово	+ 108	+ 34	+ 16	+ 5	+ 74	+ 68	- 67	- 53	- 58	+ 127
31.	Пшаник	- 169	+ 35	- 7	- 61	- 53	- 40	- 109	- 12	- 40	- 456
32.	Рогача	+ 147	+ 253	- 8	- 36	- 85	- 114	- 96	- 102	- 57	- 98
33.	Ртари	+ 89	+ 47	- 39	- 85	- 116	- 74	- 94	- 61	- 78	- 411
34.	Рти	+ 103	- 39	- 1	- 42	- 86	- 120	- 134	- 62	- 63	- 444
35.	Тијање	+ 87	+ 90	- 7	- 52	- 63	- 90	- 53	- 72	- 54	- 214
36.	Турица	+ 97	- 28	+ 61	- 106	- 56	- 34	- 57	- 81	- 104	- 308
Укупно:		+3.402	+3.705	+2.079	- 1.076	- 1.690	- 1.938	- 2.541	- 2.553	- 3.717	- 4.329

Табела 5 – Промене броја становника ојштинe Лучани по насељима 1921–2011.¹¹ Извор: Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

житеља има само једно насеље – Живица (106,5). Преосталих 29 насеља исказало је смањење броја становника. Најизраженију депопулацију у овом периоду имају Горачићи (- 1.071 становник).

Анализирајући промене у броју становника из пописа у попис (од 1921. до 2011) можемо запазити да не постоји насеље у лучанској општини које има стални раст или перманентно опадање броја

становника. Код свих насеља било је периода повећања, стагнације и смањења броја становника.

Бројно кретање домаћинства по насељима

Кретање броја домаћинства у лучанској општини показује тенденцију благог

Редни број	Насеље	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
1.	Бели Камен	115	104	122	134	148	149	146	156	157	142
2.	Вича	229	272	337	359	405	436	452	425	441	360
3.	Властелице	75	83	100	104	116	125	129	123	141	115
4.	Вучковица	116	106	116	115	145	152	155	145	155	106
5.	Горачићи	355	384	461	456	478	485	487	428	526	364
6.	Горња Краварица	150	257	171	180	194	194	170	150	172	125
7.	Горњи Дубац	98	98	117	123	147	154	149	134	135	95
8.	Граб	154	150	175	198	196	198	190	164	166	115
9.	Губеревци	219	238	279	284	329	348	348	319	345	228
10.	Гуча (варошица)	75	80	221	259	332	467	584	635	706	602
11.	Гуча (село)	295	316	344	372	434	445	550	562	603	618
12.	Дљин	220	227	253	261	303	343	287	336	364	272
13.	Доња Краварица	130	223	155	160	186	183	178	174	173	131
14.	Доњи Дубац	119	119	134	142	170	181	191	169	209	139
15.	Дучаловићи	156	162	203	209	242	222	227	194	232	146
16.	Ђераћ	23	21	20	30	43	62	57	21	32	18
17.	Живица	41	46	88	89	97	111	117	103	96	82
18.	Зеоке	146	180	188	192	207	188	176	145	118	99
19.	Каона	120	133	158	182	202	209	201	180	182	151
20.	Котража	148	133	178	192	227	269	283	265	296	240
21.	Кривача	37	44	43	40	54	64	60	59	59	54
22.	Крстац	87	90	103	130	158	179	186	191	204	175
23.	Лис	87	104	106	109	113	119	128	104	145	78
24.	Лисице	91	94	100	125	151	157	163	153	140	114
25.	Лучани (варош)	/	/	47	613	572	820	1.026	1.287	1.452	1.271
26.	Лучани (село)	115	118	98	205	191	123	154	186	126	173
27.	Марковица	47	49	63	70	78	75	76	76	102	62
28.	Милатовићи	142	157	208	223	261	274	277	265	289	198
29.	Негришори	149	155	175	188	202	200	201	184	202	176
30.	Пухово	88	106	117	122	144	189	228	222	240	186
31.	Пшаник	86	78	74	73	78	86	94	78	94	73
32.	Рогача	103	101	142	146	158	163	164	148	161	103
33.	Ртари	108	111	131	133	145	141	134	114	151	78
34.	Рти	131	149	146	155	178	198	199	185	192	148
35.	Тијање	47	57	102	106	123	118	118	107	121	76
36.	Турица	128	128	165	176	201	205	213	219	219	189
У к у п н о:		4.430	4.873	5.640	6.655	7.408	8.032	8.498	8.406	9.146	7.302

 Табела 6 – Домаћинства ојштинске Лучани по насељима 1921-2011.¹
¹ Извор: Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

раста у периоду између 1921. и 1981. године, са 4.430 (1921) на 8.498 (1981), од када се број домаћинстава смањује, па је у 2011. години пописано 7.302 домаћинства (готово хиљаду мање него у претходном попису), од чега 1.873 у урбаним срединама (Лучани и Гуча). Према броју

чланова највише има домаћинстава са два члана (1.970), са једним (1.800), са три (1.207), са четири (1.706) и са пет (623), док са шест и више чланова има 626 домаћинстава. Просечан број чланова је 2,86, што је у нивоу просека у Републици Србији (2,88).

Савремена миграциона кретања становништва

Општинско средиште, односно градско насеље Лучани, представљало је миграционо привлачно насеље, јер је имало развијен привредни живот.

Имиграционо становништво лучанске општине по времену досељавања, према типу насеља и подручја из кога се доселило по пописима 1961. и 1971. године приказано је у табелама 7, 8, 9¹⁶ и табели 10 за 1981. годину.

Према попису из 1961. године најбројнији су имигранти лучанске општине досељени у периоду од 1953. до 1960. године (3.314 или 36,83%), затим пре и 1940. године (3.236 или 35,96%), а најмањи број бележи период 1941. до 1945. године (529 или 5,87%).

До 1971. најинтензивније досељавање било је пре и 1940. године (2.499 или 25,37%), затим долази период 1953-1960. године (2.112 или 21,45%), али је вредан пажње и период 1961-1965. године када је усељено 1.590 лица (16,15%). Затим наступају периоди постепене стагнације усељавања због zasiћености привреде радницима.

Из табеле 8 се види да је у лучанској општини 1961. аутохтоно становништво чинило 71,92%, а 1971. године 68,52% популације. Досељено становништво на територији општине Лучани претежно је из сеоских насеља 87,16% (1961), односно 87,60% (1971). У оба урбана центра (Гуча и Лучани) аутохтоног становништва било је 34,89% (1961), односно 38,23% (1971). Досељено становништво

у урбане средине је углавном из сеоских насеља 60,02% (1961) и 70,14% (1971). Према томе, док у општини и њеним сеоским насељима преовлађује аутохтоно, дотле у урбаним центрима преовлађује досељеничко становништво.

Подаци из табеле 9 за 1961. годину показују да је од 9.362 имиграционог становништва лучанске општине досељено 4.611 или 49,25% из исте општине, 1.964 или 20,98% из друге општине и 2.763 или 29,51% из других република СФРЈ. У 1971. години повећан је број досељених из исте и других општина, а смањен је број оних који су дошли из других република. Увећао се број градског становништва, јер су Лучани добили статус урбаног насеља.

На основу пописа становништва из 1981. године (табела 10) могу се сагледати следећи показатељи: да је до 1981. од 10.112 имиграционог становништва из исте општине досељено 5.909 или 58,44%, друге општине 3.861 или 38,18%, а из других република 287 или 2,84%. Из исте табеле се може закључити да је највеће усељавање било у периоду 1946-1960. године (2.992 или 29,59%), при чему је из друге општине досељено 1.092 лица (36,50%). Ово је период наглог развоја индустрије у Лучанима.

За привредну делатност општине Лучани веома су значајне дневне миграције запосленог становништва (табела 11).

Изнети табеларни подаци пописа о миграционим обележјима по насељима из 1961, 1971. и 1981. године показују да су дневним радним миграцијама обухваћени становници већине села општине, али са различитим бројем миграната. Пописом из 1961. године од 3.053 радника

¹⁶ Подаци пописа из 1981. године о имигрантима по времену досељавања не могу се уклопити у претходне табеле због методологије пописа (разлика у временским периодима досељавања до 1971).

Година досељавања	1961.		1971.	
	Број	%	Број	%
Пре и 1940.	3.236	35,96	2.499	25,37
1941-1945.	529	5,87	401	4,07
1946-1952.	1.920	21,34	1.589	16,13
1953-1960.	3.314	36,83	2.112	21,45
1961-1965.	-	-	1.590	16,15
1966-1969.	-	-	1.110	11,27
1970-1971.	-	-	548	5,56
Укупно:	8.999	100,00	9.849	100,00

Табела 7 – Имигранти по времену досељавања у лучанску општинску
јерма појединца из 1961. и 1971. године¹

¹ Извор: *Попис становништва 1961, књига XII, стр. 25 и 26; Попис становништва 1971. књига IX, стр. 311 и 312.*

1.221 (39,99%) је био дневни мигрант. Једино их Вучковица и Горњи Дубац нису имали. Код осталих насеља број миграната се манифестује зависно од удаљености од Лучана или Гуче, где су производни капацитети у којима су радили. Ово је посебно изражено код насеља у непосредној гравитационој зони Лучана.

Попис из 1971. године казује да је од 4.174 радника њих 2.176 (52,13%) имало

статус дневних миграната. Са развојем индустрије у Лучанима повећава се и број радника миграната, па тако Ђераћ има 100% миграната, а Дљин 98,09%. И овај попис указује на повећање броја миграната-радника у насељима која су ближе урбаним центрима Лучани и Гуча.

У 1981. години од 6.479 запослених дневно је мигрирало 3.052 или 47,11%. И у овом попису Горњи Дубац није имао

	Свега станов- ништва	Досељено		Ауто- хтоно %	Досељено становништво из насеља					
		Број	%		Сеоског		Мешовитог		Градског	
					Број	%	Број	%	Број	%
1961. година										
Општина	33.336	9.362	28,08	71,92	8.160	87,16	520	5,56	682	7,28
Мешовита насеља	3.534	2.301	65,11	34,89	1.381	60,02	269	11,69	651	28,29
Сеоска насеља	29.802	7.061	23,69	76,31	6.779	96,00	251	3,56	31	0,44
1971. година										
Општина	31.646	9.962	31,48	68,52	8.727	87,60	330	3,31	905	9,09
Градска насеља	4.473	2.763	69,77	38,23	1.938	70,14	120	4,34	705	25,52
Сеоска насеља	27.173	7.199	26,49	73,51	6.789	94,30	210	2,92	200	2,78

Табела 8 – Миграционо и аутохтоно становништво јерма појединца из којих се доселило (попис 1961. и 1971.)¹

¹ Извор: *Попис становништва 1961, књ. XII; 1971, књ. IX.*

	Свега	Досељено становништво у насеље становања							
		Из исте општине		Из друге општине		Из друге републике		Из друге државе	
		Из исте општине	%	Из друге општине	%	Из друге републике	%	Из друге државе	%
1961.									
Општина	9.362	4.611	49,25	1.964	20,98	2.763	29,51	24	0,26
Мешовита насеља	2.197	643	29,27	647	29,45	891	40,55	16	0,73
Сеоска насеља	7.165	3.968	55,38	1.317	18,38	1.872	26,13	8	0,11
1971.									
Општина	9.962	6.153	61,76	3.593	36,07	216	2,17	-	-
Градска насеља	2.791	1.317	47,19	1.328	47,58	146	5,23	-	-
Сеоска насеља	7.171	4.836	67,44	2.265	31,59	70	0,97	-	-

Табела 9 – Миграционо становништво општине Лучани према подручју из кога се доселило (попис 1961. и 1971.)¹

¹ Извор: Попис становништва 1961, књ. XII; 1971, књ. IX.

дневних миграната. Преко 90% запослених путовало је из Дљина, Ђераћа, Негришора, Пухова и Турице.

Овом броју дневних миграната треба додати ђаке који свакодневно путују у средње школе, као и студенте-мигранте.

До 1961. године одлазак на рад у иностранство био је скоро непозната појава. Тек је пописом становништва у 1971. години забележено да лучанска

општина има 340 лица на привременом раду у иностранству. Број тих лица креће се од два до 32 (Вича).

Преко 10 радника имала су насеља Вича (32), Вучковица (12), Горачићи (19), Горња Краварица (16), Горњи Дубац (18), Губеревци (17), Лучани (14), Милатовићи (17), Рти (11) и Турица (13). Једино село Ђераћ није имало радника на привременом раду у иностранству.

Година досељења	Број	%	Из исте општине		Из друге општине		Из друге републике		Иностранство		Непознато		Свега
			Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%	
Пре и 1940.	1.501	14,84	994	66,22	490	32,64	7	0,47	-	-	10	0,67	100,00
1941-1945.	339	3,35	222	65,49	106	31,27	9	2,66	1	0,29	1	0,29	100,00
1946-1960.	2.992	29,59	1.860	62,17	1.092	36,50	38	1,27	-	-	2	0,06	100,00
1961-1970.	2.158	21,34	1.194	55,33	874	40,50	86	3,98	-	-	4	0,19	100,00
1971-1975	1.046	10,35	521	49,81	477	45,60	45	4,30	1	0,10	2	0,19	100,00
1976-1981.	1.391	13,76	678	48,74	615	44,21	87	6,26	5	0,36	6	0,43	100,00
Непознато	685	6,77	440	64,23	207	30,22	15	2,19	4	0,59	19	2,77	100,00
Укупно	10.112	100,00	5.909	58,44	3.861	38,18	287	2,84	11	0,11	44	0,43	100,00

Табела 10 – Досељено становништво према времену досељавања и подручја из кога је досељено (попис 1981.)¹

¹ Извор: Попис становништва 1981, билтен 322.

Редни број	Насеље	1961.			1971.			1981.		
		Број запослених	Број миграната	%	Број запослених	Број миграната	%	Број запослених	Број миграната	%
1.	Бели Камен	22	17	77,27	15	13	86,67	68	51	75,00
2.	Вича	58	10	1,72	79	34	40,04	158	74	46,83
3.	Властелице	9	2	22,22	11	11	100,0	45	26	57,78
4.	Вучковица	11	/	/	22	12	54,55	50	31	62,00
5.	Горачићи	69	27	31,13	135	77	57,04	216	128	59,26
6.	Горња Крварица	39	27	69,23	32	23	71,87	83	56	67,47
7.	Горњи Дубац	7	/	/	17	10	58,82	21	/	/
8.	Граб	33	5	15,15	55	51	92,73	80	63	78,75
9.	Губеревци	18	7	38,89	28	20	71,43	85	42	49,41
10.	Гуча (варошица)	330	3	0,91	536	44	8,21	830	57	6,87
11.	Гуча (село)	148	115	80,99	236	195	82,63	461	283	61,39
12.	Дљин	272	240	88,24	315	309	98,09	301	277	92,03
13.	Доња Крварица	30	8	26,67	38	30	78,95	81	64	79,01
14.	Доњи Дубац	9	4	44,45	17	8	47,06	38	23	60,53
15.	Дучаловићи	144	86	59,72	116	112	96,55	189	121	64,02
16.	Ђераћ	50	48	96,00	67	67	100,0	65	60	92,31
17.	Живица	20	13	65,00	26	22	84,61	50	35	70,00
18.	Зеоке	45	32	71,12	58	54	93,10	72	50	69,45
19.	Каона	56	16	28,57	57	23	40,35	77	28	36,36
20.	Котража	49	4	8,16	76	12	15,79	155	66	42,58
21.	Кривача	6	2	33,33	12	10	83,33	29	26	89,65
22.	Крстац	112	89	79,46	154	147	95,45	191	175	91,62
23.	Лис	43	34	79,07	66	62	93,94	89	86	96,63
24.	Лисице	133	118	88,72	125	124	99,20	171	122	71,34
25.	Лучани (варош)	/	/	/	1.223	106	8,67	1.675	102	6,09
26.	Лучани (село)	885	15	1,69	/	/	93,10	107	96	89,72
27.	Марковица	32	14	43,75	58	54	93,10	67	53	79,10
28.	Милатовићи	61	49	80,33	29	18	62,07	76	30	39,47
29.	Негришори	115	85	73,91	131	128	97,71	183	165	90,16
30.	Пухово	84	69	82,14	135	126	93,34	220	206	93,54
31.	Пшаник	9	7	77,78	15	15	100,0	33	25	75,76
32.	Рогача	31	19	61,29	45	38	84,45	75	63	84,00
33.	Ргари	31	21	67,76	42	40	95,24	96	75	78,12
34.	Рти	26	16	61,54	36	28	77,78	84	64	76,19
35.	Тијање	25	13	52,00	41	37	90,24	67	52	77,61
36.	Турица	61	49	80,33	126	116	92,06	191	177	92,67
Укупно:		3.053	1.221	39,99	4.174	2.176	52,13	6.479	3.052	47,11

 Табела 11 – Број радника и број радника дневних миграната¹
¹Извор: Пописи становништва из 1961, 1971. и 1981. године.

По попису из 1981. године број радника на привременом раду у иностранству се смањило за 203 у односу на 1971. годину и износи 137. Од овог броја 19 њих је пореклом из градских, док су остали из сеоских насеља. Највише их је из Лучана варошице (14), Губереваца и Доњег Дубца (по 10), док остала насељена места имају мање од 10 радника у иностранству. Међутим, без радника на привременом раду били су Граб, Дљин, Живица, Лис, Лучани село, Марковица и Тијање.

Пописом из 1991. године на привременом раду је било 256, док се 2002. бележи раст на 439 радника, али се не наводи број по насељеним местима лучанске општине.

Према последњем попису (2011) од 20.897 становника општине Лучани 12.505 (59,8%) од рођења станује у истом месту. Миграната је 8.392, од чега из Србије 7.818 (37,4%), а из иностранства 572 (2,7%). Домаћи мигранти су подељени у две групе: досељени из другог насеља

општине Лучани (4.454) и досељени из друге општине (3.364). Највише миграната из иностранства потиче из Босне и Херцеговине (185), Хрватске (134), Црне Горе (120), Македоније (20), Словеније (14)...¹⁷

Дневни мигранти су, према истом попису, подељени у две групе: активно становништво (радници) и ученици и студенти. Радника-дневних миграната има 2.693 (12,89%), од чега 2.000 ради у лучанској општини, 690 у другој општини, а три у другој држави. Знатно мање је ученика и студената-дневних миграната – 1.615 (7,7%), од чега је у истој општини 1.128, а у другој 487.¹⁸ Према томе, укупан број дневних миграната у општини Лучани је 4.308 (20,6% становништва).

Литература:

1. Ердељановић Јован, *Доње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 4, Насеља српских земаља, САНУ, 1902)
2. Зеремски Милош, *Трајови неоптекционских процеса у рељефу Западне Србије* (Београд: САНУ, ГИ „Јован Цвијић“, књига 33, 1983)
3. Јовановић Коста, *Горње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 11, Насеља српских земаља, САНУ, 1908)
4. Маринковић Радован М., „Становништво Горачића“, *Зборник радова Народне музеја у Чачку* (1978)
5. Маринковић Радован М., „Становништво Губереваца и Живице“, *Зборник радова Народне музеја у Чачку* (1984)
6. Маринковић Радован М., „Становништво Котраже, Белог Камена и Пшаника“, *Зборник радова Народне музеја у Чачку* (1988)¹
7. *Пописи становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.*
8. Поповић Илија В., *Општина Лучани – географска истраживања* (Гуча: Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани „Драгачево“, 2006)
9. Поповић Илија, Марковић Светислав Љ., „Савремене географске промене у селима лучанске општине“, *Први конгрес српских географа, Књига аистирања, Сокобања, (19-22. октобар 2006)*, 109-110.
10. Поповић Илија, Марковић Светислав Љ., „Савремене географске промене у селима лучанске општине“, *Први конгрес српских географа, Зборник радова, књига 2, Београд (2007)*, 629-636.
11. Славковић Јовиша М., *Становништво Драгачева од његове 14. до краја 20. века* (Гуча: Дом културе, 1996)
12. Бирић Бранислав М., „Тектоника планине Јелице, положај њен у унутрашњим Динаридима и значај тог положаја“, *Зборник Геолошко-рударског факултета, Београд (1953/54)*
13. Цвијић Јован, *Геоморфологија* (Београд: САНУ, Књижевне новине, Завод за уџбенике и наставна средства, 1991)

¹⁷ Извор: *Попис становништва 2011*, књига 9.

¹⁸ Извор: *Попис становништва 2011*, књига 11.

Demographic changes in Lucani municipality after World War I

The municipality Lucani has 20, 897 inhabitants and covers an area of 454 km² with density of population of 46 inhabitants per km². Male population makes 49, 92% of the population. In urban settlements female population makes majority (50, 99%). The process of depopulation which has been going on in the villages of Dragacevo since the 50s of XX century spread to towns Lucani and Guca. It also caused the aging of population in Lucani municipality. The average age in Lucani municipality is 45, 8 years (men are on average somewhat 'younger' – 44, 4 compared to women – 47, 1 years of age).

Basic problems of demographic development of Lucani municipality are insufficient reproduction of population and intensive migrations. These problems affect all aspects and processes in the society. Depopulation caused by constant decrease in birth rate and permanent migration of the popula-

tion present problems which will affect even more unfavorable demographic development of the municipality and all its settlements in the future. This is a long term process which cannot be solved in a short term way, but it demands studious approach.

The changes in the negative sense started in 1990 when the SFRY fell apart. Then, problems in Lucani economy started as it was leading economic development and it all resulted in stagnation of life in general in this municipality. Companies started decreasing production, some stopped working, and labor force was made redundant. It should be pointed out that NATO bombing of the biggest industrial capacity in Lucani – chemical industry "Milan Blagojevic" made already bad economic situation even worse.

As a result of all socio-economic changes a negative birth rate started as early as 1980.

Ilija V. POPOVIĆ, PhD
Svetislav Lj. MARKOVIĆ, PhD

Les agglomérations et les structures de la population de la commune de Lucani

Comme résultat d'un renouvellement biologique insuffisant de la population du Dragacevo apparaît un processus significatif de vieillissement démographique de la population. Dans les catégories de maturité démographique, au seuil du vieillissement démographique et de vieillissement démographique, on ne trouve aucune agglomération de la commune de Lucani. Profondément vieilles démographiquement sont uniquement les agglomérations : Guca-village, Kotraza, Beli Kamen et Guca-bourg, et les 32 agglomérations restantes sont dans la catégorie de vieillissement démographique plus profond. À l'exception de Guca-ville, Guca-village, Zivica, Krivaca, Krstac, Lucani-ville et Puhovo, toutes les agglomérations de la commune de Lucani ont une diminution de nombre d'habitants énoncée durant les neuf dernières décennies.

Les changements économiques survinrent dans la période de l'année 1952 à l'année 1990 et causèrent un plein essor des changements démographiques et économiques. Avec le développement de l'industrie se déroulèrent des processus dans le réseau des agglomérations qui amenèrent à la formation d'ouvriers ruraux-industriels et commença également la migration soudaine de la population en direction des agglomérations plus

grandes-plus urbaines des alentours proches et lointains, ce qui se répercuta particulièrement vers Lucani, qui se développa en un nouveau centre urbain.

En cette période avec le développement total de la vie économique et sociale, d'autant plus prononcés sont les processus de dépopulation et de dé-agrarisation de l'espace rural, en dépit du service de bus développé, qui donna la possibilité à un grand nombre d'ouvriers de devenir des ouvriers – journaliers migrants. Les changements furent évidents, également, sur l'espace rural dans la construction globale du village – l'infrastructure communale, la construction et l'équipement des bâtiments pour l'habitation, la modernisation des appartements, ce qui releva le niveau de vie de la population. Les maisons campagnardes modernement aménagées avec l'approvisionnement en eau, l'électrification et les installations téléphoniques permirent aux villages, en général du Bas-Dragacevo, de commencer à s'engager dans le tourisme rural. C'est surtout évident au moment du déroulement du Festival des trompettistes à Guca lorsque la majorité des villages accueillent dans leurs maisons un grand nombre d'hôtes pour y passer la nuit.

Ilija V. POPOVIĆ, Dr
Svetislav Lj. MARKOVIĆ, Dr